छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा अभिघात

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयमा

दर्शनाचार्य उपाधिका निमित्त

प्रस्तुत

शोध प्रबन्ध

शोधार्थी

शान्तिमाया गिरी

दर्शनाचार्य तह तेस्रो सत्र

नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

त्रि.वि.वि. दर्ता नं.: ३७१८-९२

क्रमाङ्क-१०

२०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

स्वीकृति पत्र

शान्तिमाया गिरीद्वारा त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागमा प्रस्तुत गरिएको *छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा अभिघात* शीर्षकको शोध प्रबन्धलाई नेपाली विषयमा दर्शनाचार्य उपाधिको प्रयोजनका निम्ति स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध समिति :

१ . प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम
विभागीय प्रमुख ....

२. प्रा. डा. महादेव अवस्थी

शोध निर्देशक ....

३. सह- प्रा. डा. ताराकान्त पाण्डेय
आन्तरिक परीक्षक ....

४. प्रा.डा. दयाराम श्रेष्ठ
बाह्य परीक्षक ....

मिति : २०६९/ ११ / ११

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयमा दर्शनाचार्य उपाधिको प्रयोजनका निम्ति शान्तिमाया गिरीले प्रस्तुत गरेको **छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा अभिघात** शीर्षकको शोधप्रबन्ध आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....
प्रा. डा. महादेव अवस्थी
शोध निर्देशक

कृतज्ञताज्ञापन

छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा अभिघात शीर्षकको प्रस्तुत शोधकार्य मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयमा दर्शनाचार्य उपाधिका निम्ति शोधनिर्देक प्रा.डा. महादेव अवस्थीज्यूको सल्लाह, सुझाव र कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यस शोधकार्यलाई सहज रूपमा सम्पन्न गर्ने क्रममा आइपरेका अनेकौं समस्याहरूलाई निराकरण गर्दै मैले चाहेको समयमा जति खेर पनि समय दिई विद्वत्त्वापूर्ण र स्पष्ट निर्देशनबाट हरतरहले मलाई अभिप्रेरित र सहयोग गर्नुहुने मेरा समादरणीय शोधनिर्देशकज्यूका सल्लाह, सुझावबाट मात्र यो अनुसन्धान कार्य सम्पन्न हुन सकेको हो । यसका लागि समादरणीय गुरु प्रा. डा. महादेव अवस्थीज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यका क्रममा अङ्ग्रेजी भाषाका पुस्तकहरू अध्ययन गरी त्यसबाट सैद्धान्तिक प्रतिमान तयार गर्न निकै कठिन रह्यो । यस क्रममा अङग्रेजीका कतिपय विषयगत समस्याको समाधानका लागि र विशेषतः अङ्ग्रेजीका सम्बद्ध विषयवस्तुको अनुवाद कार्यमा पनि सहयोग पुऱ्याउनु हुने काठमाडौं विश्वविद्यालयका अङ्ग्रेजी विभागका प्राध्यापक ऋषिकेश वाग्लेज्यूप्रति पनि म कृतज्ञ छु । यस अनुसन्धानका क्रममा डा. गोविन्दराज भट्टराईज्यू र मोहनराज शर्माज्यूको मार्गनिर्देशन पनि मेरा लागि प्रेरणा बनेको छ । अतः डा. गोविन्दराज भट्टराईज्यू तथा मोहनराज शर्माज्यूप्रति म हार्दिक आभारी छु । व्यस्तताका बीचमा पनि केही समय खर्ची सामग्री सङ्कलनका क्रममा सारगर्भित परामर्श दिँदै सहयोग गर्नुहुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय, अङ्ग्रेजी केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरका प्राध्यापक बद्रीप्रसाद आचार्यज्यूलाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसै गरी शोध कार्यका क्रममा आवश्यक विभिन्न सल्लाह, सुझाव दिएर सहयोग गर्नु हुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभागका उप प्राध्यापक डा.नारायणप्रसाद गडतौलाज्यू र सह प्राध्यापक डा.लक्ष्मणप्रसाद गौतमज्यूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । त्यस्तै प्रस्तुत शोधप्रबन्ध तयार गर्दा आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनुहुने अन्य गुरुहरूप्रति पनि श्रद्धा व्यक्त गर्दछु । **छापामारको छोरो** कथा सङ्ग्रहका कथाकार महेशविक्रम शाहसम्बद्ध आवश्यक जानकारी उपलब्ध गराई सहायता गर्नुहुने कथाकार स्वयम् महेशविक्रम शाहज्यूप्रति कृतज्ञ छु भने अङ्ग्रेजी भाषाका पुस्तकहरू अध्ययन गरी त्यसबाट सैद्धान्तिक प्रतिमान तयार गर्ने कार्यमा प्राज्ञिक सहायताका लागि शुभचिन्तकको भूमिका निर्वाह गर्नुहुने अक्सिडेन्टल पब्लिक स्कूल अनामनगरका निर्देशक डी.बी.

निरौलाज्यूप्रति हार्दिक आभारी छु । **छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा अभिघात** शीर्षकमा शोध कार्य गर्न त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरले अनुमति प्रदान गरेकोले विभागीय प्रमुख प्रा.डा.देवीप्रसाद गौतमज्यूप्रति कृतकृत्य छु । यस शोधकार्यका लागि आवश्यक पुस्तक नेपालमा प्राप्त हुन नसकेको अवस्थामा मेरो अनुरोध बमोजिमको पुस्तक विदेशी विक्रेताहरूबाट झिकाइ दिई गुन लगाउनु भएका अस्ट्रेलिया, मेलवर्न निवासी मेरा भान्जा डा. खगेश्वर गिरीको अविस्मरणीय सहयोगका लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधप्रबन्धलाई व्यवस्थित संरचना प्रदान गर्न टङ्कन तथा सेटिङ कार्यको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यस शोधकार्यमा धैर्य र कुशलता प्रदर्शन गरेर टङ्कन सामग्रीको सेटिङका लागि प्राविधिक सहयोग गर्नुहुने अक्सिडेन्टल पब्लिक स्कूल, अनामनगरका बद्री दाहालज्यूलाई हार्दिक धन्यवाद छ । अन्तमा अध्ययन-लेखनका लागि उचित वातावरण निर्माणमा सप्रेम सहयोग गरी अध्ययन-लेखन कार्यमा सधैँ प्रेरित गरिरहने मेरा पति हरिप्रसाद गिरीको सहयोग पनि अविस्मरणीय छ । त्यसै गरी मेरो अध्ययन-लेखन भरि कति लेखेर सिद्धियो र अब कति बाँकी छ भनेर बाल सौन्दर्यमयी आवाजमा सधैँ सोधखोज गरिरहेर पारिवारिक आत्मीयता प्रदान गरी अध्ययन-लेखन कार्यमा मलाई जगाइरहने मेरा छोरीहरू सुश्री दृष्टि गिरी र सुश्री संस्कृति गिरीलाई पनि म धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

....

अध्येता

शान्तिमाया गिरी

मितिः ....

विषयसूची

क शोध प्रबन्धको स्वीकृति

ख. शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

ग-घ कृतज्ञताज्ञापन

परिच्छेद एक

शोध परिचय

१.१ विषय परिचय

१.२ समस्याकथन

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा

१.५ शोधको औचित्य

१.६ शोधको सीमाङ्कन

१.७ शोधविधि

  १.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि

  १.७.२ सैद्धान्तिक ढाँचा तथा अर्थापन विधि

१.८ शोधप्रबन्धको रूपरेखा

परिच्छेद दुई

अभिघातको सैद्धान्तिक स्वरूप

२.१ अभिघातको पृष्ठभूमि

२.२ अभिघातको अर्थ र तात्पर्य

२.३ अभिघातको कारण

  २.३.१. प्राकृतिक आपतविपत

  २.३.२. सामूहिक व्यक्तिहरू बीचको पारस्परिक हिंसा

  २.३.३. आगलागी

  २.३.४ मोटरकार लगायत भयावह बाहन दुर्घटना

  २.३.५ आफ्नै आत्मीय साथी बीचको आक्रमण तथा मनमुटाव

२.३.६ महिलामाथि हुने बलात्कार र यौन उत्पीडन
२.३.७ द्वन्द्व तथा युद्ध
२.३.८ बाल दुरुपयोग तथा दुर्व्यवहार
२.३.९ एक्कासी भएको घातकपूर्ण शारीरिक आक्रमण तथा हमला
२.३.१० खेल्दा वा लड्दा लागेको चोटपटकका कारणबाट गम्भीर रूपमा भएको शारीरिक क्षति तथा कुनै महामारी
२.३.११ अन्यकारणहरू
२.४ अभिघातको प्रकार
२.४.१ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अभिघात
२.४.२ वैयक्तिक अभिघात
२.४.३ सामाजिक अभिघात
२.४.४ प्राथमिक अभिघात
२.४.५ द्वितीयक अभिघात
२.४.६ द्वन्द्व अभिघात
२.४.७ युद्ध अभिघात
२.४.८ शस्त्र अभिघात
२.४.९ सांस्कृतिक अभिघात
२.४.१० ऐतिहासिक अभिघात
२.४.११ आर्थिक अभिघात
२.४.१२ शारीरिक अभिघात
२.४.१३ मनोवैज्ञानिक अभिघात
२.४.१४ आन्तरिक अभिघात
२.४.१५ बाह्य अभिघात
२.४.१६ प्राकृतिक अभिघात
२.४.१७ मानव निर्मित अभिघात
२.४.१८ यौन अभिघात
२.४.१९ जातीय अभिघात
२.४.२० लैङ्गिक अभिघात
२.४.२१ शैक्षिक अभिघात
२.४.२२ धार्मिक अभिघात

२.४.२३ एकल झट्का अभिघात

२.४.२४ पुनरावृत्त अभिघात

२.४.२५ अदृश्य, गुप्त तथा तिरोहित अभिघात

२.५ अभिघातका लक्षण

२.५.१ भौतिक, शारीरिक लक्षण

२.५.२ भावनात्मक लक्षण

२.५.३ संज्ञानात्मक विवेक विचार सम्बन्धी लक्षण

२.५.४ अभिघातको पुनः अनुभव सम्बन्धी लक्षण

२.५.५ भावनात्मक स्तब्ध र बचाउ सम्बन्धी लक्षण

२.५.६ असामान्य प्रकारको व्यक्तिगत स्वभाव र बानी सम्बन्धी लक्षण

२.५.७ एक आपसमा असामान्य व्यवाहार सम्बन्धी लक्षण

२.६ सिद्धान्तका रूपमा अभिघातको स्थापना र विकास

२.७ साहित्यमा अभिघात सिद्धान्तको प्रयोग

२.८ अभिघात सिद्धान्तको स्वरूप

२.८.१ अभिघात सिद्धान्तको मनोवैज्ञानिक पक्ष

२.८.१.१ सिग्मन्ड फ्रायडको सिद्धान्त

२.८.१.२ लकाँको सिद्धान्त

२.८.१.३ कार्ल गुस्ताभ युङको सिद्धान्त

२.८.१.४ जेफ्री हार्टमानको सिद्धान्त

२.८.२ अभिघात सिद्धान्तको सामाजिक-सांस्कृतिक पक्ष

२.८.२.१ उत्तर मार्क्सवाद र अभिघात

२.८.२.२ नारीवाद र अभिघात

२.८.२.३ सीमान्तीकरण र अभिघात

२.८.२.४ पल डी म्यानको सिद्धान्त

२.८.२.५ डोमिनिक ला काप्राको सिद्धान्त

२.८.२.६ क्याथी क्यारुथको सिद्धान्त

२.८.२.७ जेम्स बर्गरको सिद्धान्त

२.९ कथा विश्लेषणको अभिघात सिद्धान्तपरक ढाँचा

२.९.१ शारीरिक र मनोवैज्ञानिक अभिघात

२.९.२ द्वन्द्व, युद्ध र शस्त्र अभिघात

२.९.३ बाह्य र आन्तरिक अभिघात

२.९.४ प्राथमिक र द्वितीयक अभिघात

२.९.५ अभिघातको असर

परिच्छेद तीन

छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहका कथागत अभिघातको उत्प्रेरणा स्रोत

३.१ विषयप्रवेश

३.२ युगीन पृष्ठभूमिगत उत्प्रेरणा स्रोत

३.३ लेखकीय सृजनागत पृष्ठभूमि

३.४ लेखकीय पेसागत पृष्ठभूमि

३.५ निष्कर्ष

परिच्छेद चार

छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा चित्रित अभिघातको विश्लेषण

४.१ विषयप्रवेश

४.२ छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा शारीरिक र मनोवैज्ञानिक अभिघात

४.२.१ शारीरिक अभिघात

४.२.२ मनोवैज्ञानिक अभिघात

४.३ छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा द्वन्द्व, युद्ध र शस्त्र अभिघात

४.३.१ द्वन्द्व अभिघात

४.३.२ युद्ध अभिघात

४.३.३ शस्त्र अभिघात

४.४ छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा बाह्य र आन्तरिक अभिघात

४.४.१ बाह्य अभिघात

४.४.२ आन्तरिक अभिघात

४.५ छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा प्राथमिक र द्वितीयक अभिघात

४.५.१ प्राथमिक अभिघात
४.५.२ द्वितीयक अभिघात
४.६ निष्कर्ष

परिच्छेद पाँच

छापामारको छोरो कथा सङ्ग्रहमा अभिघातको असर

५.१ विषयप्रवेश
५.२ अभिघातको सकारात्मक असर
५.३ अभिघातको नकारात्मक असर
५.४ निष्कर्ष

परिच्छेद छ

सारांश तथा निष्कर्ष

६.१ सारांश
६.२ निष्कर्ष

सन्दर्भ सामग्री सूची

शोधकार्यका निम्ति सुझाउ